

ARoS. En beskrivelse af museumsbygningens arkitektur med særligt fokus på inspirationen fra Dantes kosmologi

Af cand.mag. Gitte Hørning

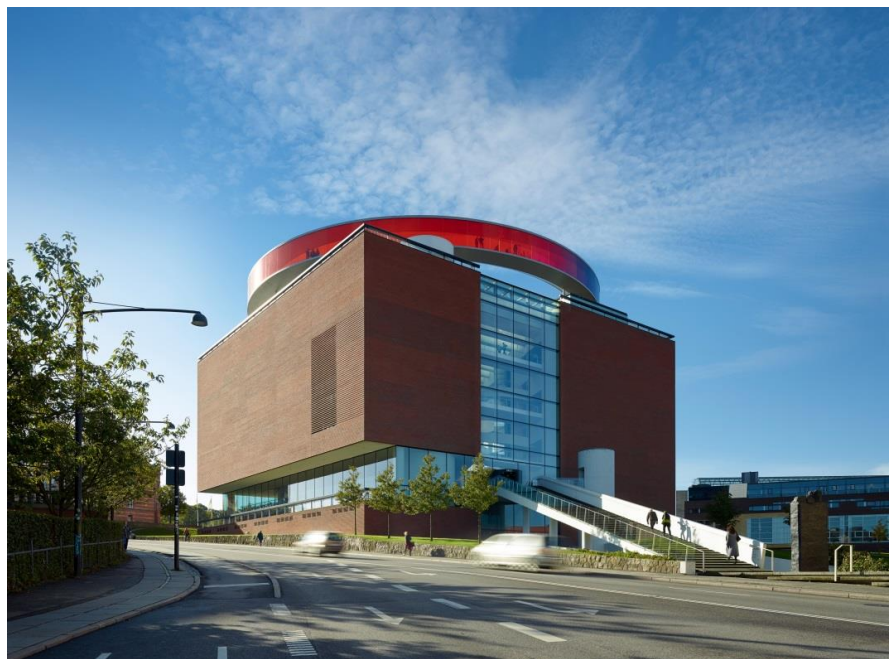
Ud over at den italienske 1300-tals forfatter Dante Alighieri har haft indflydelse på klassisk teologi, filosofi og politisk teori, har han også influeret på diverse genrer inden for moderne kultur, lige fra grafiske romaner til animationer og computerspil. Af mere traditionelle kulturudtryk findes der Dante-inspirerede produktioner inden for: arkitektur, litteratur, film, radio, tv, musik og skulptur. Listerne over værker, der på et eller andet niveau refererer til Dante, er alenlange.

Hvad angår arkitektur, er der i Buenos Aires et Palacio Barolo fra 1923, hvor inspirationen fra Dantes kosmologi er eksplicit og mangefacetteret. På dansk plan findes et eksempel på nutidig arkitektur, hvor Dantes kosmologi blot implicit har været en inspirationskilde. Det drejer sig om Aarhus Kunstmuseum, der som institution daterer sig tilbage til 1859 og dermed er den ældste kunstsamling uden for hovedstaden. 150 års-jubilæet i 2009 udfoldede sig i den bygning, der er blevet museets fjerde hjemsted siden 1859, en bygning, der i daglig tale lyder navnet AROS.

Áró's er et middelalderligt navn, der har været brugt om flere forskellige byer i norden. Det betyder direkte oversat "åens munding", og anvendt som et tidligt navn om det nuværende Aarhus skal det afkodes: (byen ved) Aarhus å's udmunding (mod Kattegat).

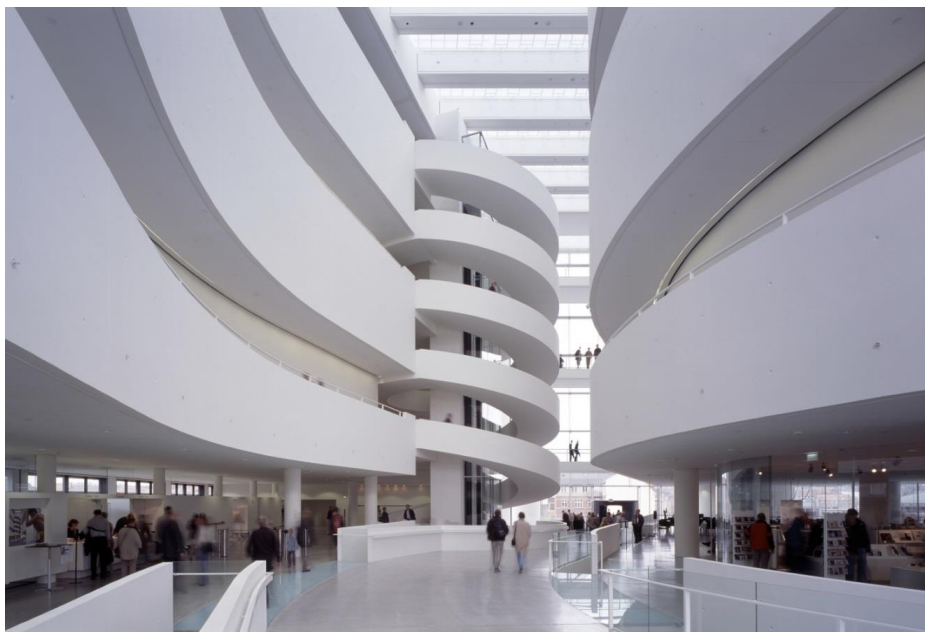
Da Aarhus Kunstmuseum i 2004 flyttede ind i en ny bygning, skiftede institutionen navn til AROS Aarhus Kunstmuseum, og ti år senere er det oprindelige navn på det nærmeste gået i glemmebogen. Hvad, der ved første blik fremtræder som koketteri, nemlig at "o" som eneste bogstav i AROS ikke skrives med versaler, har sin begrundelse i, at det latinske ord ARS/kunst derved fremhæves i navnet, uden at det mister den historiske reference til byens fortid.

ARoS' indgang mod nord-vest.
Foto: schmidt hammer lassen
architects.

Med Aarhus Kommune som bygherre opførtes i perioden 2001-2004 en kube, hvor facaderne var udført i røde Flensborg-tegl, og hvor det samlede omfang beløb sig til syv etager over jorden samt tre etager under. Bygningen opførtes i et skrånende terræn, hvor den står solitært, men omgivet af en række andre imponante bygninger – historiske såvel som moderne. Især det umiddelbare naboskab med Musikhuset Aarhus forekommer vellykket. Begge de nævnte kulturhuse er produkter af århusianske tegnestuer; den nymodernistiske bygning, der rummer ARoS, er således tegnet af schmidt hammer lassen architects. Nymodernisme er, som navnet siger, en genoptagelse af tendenser fra modernismen. Nøgleordene er minimalisme, en flydende rumopfattelse, anvendelse af glas til facader samt en behersket farveholdning. Nymodernisme er en reaktion på postmodernismens stilistiske mangfoldighed; her overføres tilstræbes et enkelt, næsten skrællet, udtryk, hvor de foretrukne materialer er glas, stål og beton. Tegl og træ indgår dog også hyppigt.

ARoS' ydre er holdt i stramme, lige linjer med en grundplan på 52 x 52 meter, mens højden er 43 meter; der er altså ikke tale om en kubus. I begyndelsen forekom bygningens ydre snarere mastodontisk end monumentalt, men det var før installationen af Olafur Eliassons kunstværk *Your rainbow panorama* på taget, som formelig løftede bygningen. Den første lidt forbeholdne opfattelse af den tunge, røde klods blev dog allerede fra start kontrasteret af den indvendige arkitekturs raffinerede lethed. Her er der lyse, bløde, organiske kurver, hvorigennem dagslyset strømmer. Dette udfolder sig især i den såkaldte museumsgade, som udgør bunden af et 35 meter dybt, dynamisk snit, der er lagt ned igennem hele kuben og sikrer et vedvarende lysindfald. Her kan besøgende spadsere rundt uden at købe billet, og den frie adgang omfatter også ART Café og ARoS Shoppen.

Nymodernistiske nøgleord som en flydende rumopfattelse og en behersket farveholdning er vel anbragte karakteristikker, når ARoS' indre skal beskrives.
Foto: schmidt hammer lassen architects.

På hver sin side af museumsgaden er der henholdsvis en udstillingsfløj og en servicefløj, som på alle niveauer i bygningen forbindes af gangbroer på tværs af atriets kløft. Som et logistisk fikspunkt midt i museumsgaden rejser sig en spektakulær spiralformet trappe, støbt i hvid beton, der skulpturelt slynger sig om to glaselevatorer. Via disse adgangsveje kan publikum bevæge sig rundt til de forskellige gallerier og øvrige faciliteter i museumsbygningen. Dette omfatter også en af Aarhus' højst beliggende restauranter, ARoS FOOD HALL, samt en træbeklædt tagterrasse med den dansk/islandske kunstner Olafur Eliassons permanente kunstværk, *Your rainbow panorama*, der blev åbnet for publikum i 2011. Der er tale om en 150 meter lang og tre meter bred, cirkelformet rundgang udført i glas i alle spektrets farver, således at by og bugt antager varierende kulører gennem det cirkulære panoramiske forløb. Eliassons kunstværk har en diameter på 52 meter og er monteret på slanke søjler 3,5 meter over museets tagflade, hvilket befordrer fornemmelsen af en nærmest svævende rundgang. Tagterrassen er i 2013 yderligere blevet tilføjet en glaspavillon med frit udsyn mod vest, herunder til diverse solnedgangs-tableauer, når der om onsdagen holdes åbent til klokken 22.

Aften-udsyn til den orange del af regnbuen. Foto: schmidt hammer lassen architects.

Med sine 17.700 m² fordelt over ti etager er ARoS et af Nordeuropas største kunstmuseer. Udstillingsarealet udgør 7.000 m², og i tre gallerier à hver 1.100 m², hvor gulvene er i poleret beton, præsenteres de 9.000 værker, der udgør museets permanente samling. Hovedvægten lægges på relativt moderne kunst, idet samlingen kun rækker tilbage til 1770. Hvad angår den deciderede nutidskunst, er museets samling internationalt orienteret, og det bemærkes, at

nyerhvervelser inden for lys-, video- og installationskunst bliver præsenteret i et specialindrettet udstillingsafsnit, 'De 9 rum', i underetagen. Dette opfattes som et *gallery in progress*, hvor dets uafsluttethed er en positiv pointe.

Hvad angår det årlige besøgstal, holdt AROS sig i 2014 endnu engang på den pæne side af den halve million. Præcist 535.917 personer løste billet til kunstmuseet i Aarhus, der som sin målsætning har at være »museet for det nysgerrige menneske og den udfordrende kunst«. Formuleringen det »nysgerrige« menneske kan foranledige en association til det »søgende« menneske Dante. Og denne association er meget apropos, for angiveligt er AROS-bygningens koncept inspireret af Dantes *Komedien*, forstået på den måde, at bygningen ligesom Dantes værk er udspændt mellem himmel og helvede. Helvede udgøres af den udfordrende kunst i udstillingskonceptet 'De 9 rum' i museets nederste, underjordiske etage, hvor antallet af rum refererer til *Komediens* rejse gennem de ni kredse i helvede. Himlen udgøres for museets vedkommende af *Your rainbow panorama*, der med sin fuldendte cirkel symboliserer det guddommelige. Herom skriver kunsthistorikeren Hanne Støvring:

»Dantes rejse er en pilgrimsrejse gennem dødens riger fra helvede til paradiset. Helt konkret handler den om en rejse mellem forskellige erkendelseslag. Dantes guddommelige komedie fører læseren gennem alskens valg og åbner for storslåede teologiske diskussioner om fri vilje og forudbestemmelse, om retfærdighed og kærlighed, om skyld, ansvar og nåde, om salighed og fordømmelse og meget andet. Læseren stilles over for sine medmennesker, Gud og sig selv. "Det samme gør kunsten," mener Jens Erik Sørensen. Kunsten udfordrer mennesket til erkendelse i mange spektre«.

Den Jens Erik Sørensen, der citeres, er direktøren for AROS Aarhus Kunstmuseum gennem 29 år (perioden 1984-2013), og han er mere end nogen anden enkeltperson dynamoen bag AROS-bygningen, der er tre gange så stor som museets tidligere hjemsted i Universitetsparken. Sørensen er også en dedikeret Dante-læser; det var således ham, der kastede *Komedien* ind i serien »Værker, vi mærker«, da Kristeligt Dagblad i 2010 interviewede fremtrædende danske kulturpersonligheder om deres favorit blandt verdenslitteraturens klassiske bogværker. Journalisten Dorte Washuus citerer i Kristeligt Dagblads artikel den daværende museumsdirektør for AROS:

»"For mange mennesker er Dante ukendt, det er virkelig synd. Når man først har læst Dante, slipper man ikke fri af ham igen. Jeg tror, det handler om, at han rammer mennesker, der hvor vi er mest usikre og skrøbelige. Når jeg læser ham, kan jeg nogle gange føle mig som en lille italiensk skoledreng, der bliver opdraget til at skulle gøre det rigtige. Det er, som om han tager højde for, at vi mennesker er frække, og at vores nysgerrighed hele tiden driver os til at afsøge grænser, og så er det, han fortæller os, at alting har omkostninger. Vi skal eksempelvis ikke udfordre dødssynderne, og vi skal altid give i stedet for at tage," mener Jens Erik Sørensen.

"Mange vil nok sige, at den tankegang er forældet i dag, hvor hvert eneste menneske nærmest føler sig som centrum for hele verden. Men netop i en tid som vores gælder det om at tage Dantes moral højtideligt," tilføjer han«.

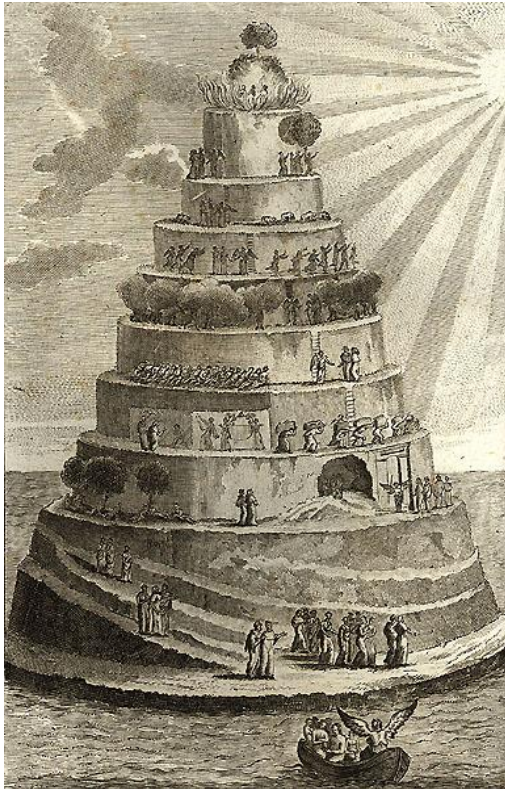
I artiklens løb uddyber Jens Erik Sørensen den tese, at konceptet for ARoS-bygningen læner sig op ad Dantes kosmologi. Når han udnævner 'De 9 rum' på niveau 0 som helvede, bygger dette især på amerikaneren Bill Violas *Five Angels for the Millenium* (2001), der udgøres af fem billed- og lydinstallationer, som kører på væggene i et mørkt rum. Om sin egen oplevelse af disse videoinstallationer, siger Sørensen:

»De er vand, jord, ild, det hele på én gang, og så, når man kigger længe nok, stiger noget, der ligner et menneskeligt væsen, pludselig opad med en vældig kraft. Det vil sige på fire af videoerne – på den sidste bliver væsenet presset tilbage, og når aldrig at opleve en opstigning. Lyden i rummet er kraftig og intens – som millioner af insekter, der summer. Her er uhyggeligt, og jeg har en fornemmelse af at være fanget et sted, hvor jeg ikke har lyst til at være. Lettelsen er mærkbar, da jeg søger mod udgangen og genser dagslyset. Jeg føler mig som en af de udvalgte, der oplever opstigningen fra helvede til himmel eller fra død til levende«.

Violas installationer er det nærmeste, museet kommer helvede, mener Jens Erik Sørensen og uddyber dette med, at det er gåsehudsfræmkaldende, når Violas engle på skift kaldes op, mens én af dem bliver afvist og falder tilbage til dødsriget.

Purgatorie-delen af Dantes værk, opstigningen gennem skærsildens afsatser med den ultimative renselse som mål, ækvivaleres på ARoS af de udstillingssale, der ligger over niveau 0. På niveau 6 er der eksempelvis nutidskunst, defineret som kunst fra 1980 og frem, hvilket vil sige den mest dagligdags kunst for en nutidig beskuer. Guldalderkunsten og de religiøse billeder er derimod placeret på niveau 8, altså højest oppe og dermed tættest på himmelrummet, sådan som det udfolder sig på niveau 9's tagterrasse.

Fraregnet antepurgatoriet og det jordiske paradys, de to zoner, der ligger henholdsvis før og efter det egentlige purgatorium, så udgøres skærsilden af syv afsatser, hvor sjælene kontinuerligt vandrer opad. Dette er visualiseret således i en italiensk udgave af *Komedien* fra 1822 (illustrator ukendt):

De syv cirkulære skærsildsafsatser parallelliseres af syv cirkulære afsatser i spiraltrappen på ARoS, der er adgangsvej til de udstillingsniveauer, som Jens Erik Sørensen udnævnte til at matche skærsilden. De fotografier, man sædvanligvis ser af denne skulpturelle trappe, viser kun fem spiralbuer, idet udsynet er begrænset til, hvad der ligger over niveau 4 (stueetagen). Men kigger man fra stuen ned i kælderen, ses endnu to spiralbuer, altså er der i alt syv. Den sjette spiralbue kan antydningvist ses på ovenstående foto.

Ad disse syv spiralbuer vandrer små 1800 personer dagligt op mod Olafur Eliassons *Your rainbow panorama*, museets vartegn siden 2011, der er godt på vej til at overtage posten som ikon for hele Aarhus. Når det på film skal vises, at man er i Paris, ses et glimt af Eiffeltårnet, ligesom Firenze visualiseres via Brunelleschis kuppel. Tidligere har Arne Jacobsens grønne rådhusårn haft den ære at signalere Aarhus i de elektroniske medier, men et vagtskifte er måske på vej mellem de to genboer, tårnet og regnbuen, idet regnbuen på langt sigt kan vise sig at have større gennemslagskraft som bysymbol.

Cirklen siges at være en hellig form, der hviler i sig selv, ingen begyndelse og ingen ende. Konsulterer man et symbolleksikon, kan man også finde, at firkanten symboliserer jorden, modsat cirklen, der er symbol for himlen. Eller at cirklen og firkanten tilsammen symboliserer det fuldendt afbalancerede menneske. I tilfældet ARoS er kontrasten mellem den tunge, firkantede murstens krop og den transparente, selvbærende regnbue et sjældent vellykket eksempel på synergi mellem arkitektur og kunst, og Jens Erik Sørensens opfattelse af sceneriet på tagterrassen som en ækvivalens til Dantes himmel kræver ikke den store argumentation. Som cirkelrund, mangefarvet glasinstallation reflekterer værket – om ikke det guddommelige lys – så dog solen og

dagslyset på helt nye måder. *Your rainbow panorama* er i ordets bogstaveligste forstand et himmelstræbende værk, der fuldender Sørensens vision om ARoS som en moderne fysisk fortolkning af Dantes univers.

Forudsætningen for, at den enkelte museumsgæst oplever regnbuen som – i overført forstand – det højeste niveau, er imidlertid, at vedkommende med et åbent sind har taget alle de stimuli ind, som de udstillede billeder kan give. Ifølge Jens Erik Sørensen skulle kunsten kunne bibringe museumsgæsten et erkendelsesløft, der i det mindste er et lille ekko af det, som Dante oplevede på sin pilgrimsrejse gennem dødsrigerne. Hvilket omvendt betyder, at den museumsgæst, der uden at frekventere udstillingerne når *Your rainbow panorama* via en lyntur i elevatoren – for ham vil regnbuen aldrig udgøre andet og mere end niveau 10.

Når sang 30 og 31 i Dantes *Paradiset* illustreres, viser afbildningen bl.a. de mange salige afdøde, der vandrer i gåsegang i paradiset. Alle disse mennesker rinder mig i hu, hver gang jeg passerer *Your rainbow panorama* og tvangsmæssigt tjekker, at der som altid er defilerende mennesker i regnbuen. Ordet »tvangsmæssigt« er velvalgt, for man *kan* ikke lade være med i forbifarten at tjekke status med hensyn til aktivitet i regnbuen. Dét, der fænger, er sammenstødet mellem det verdslige og det guddommelige, når en tilsyneladende uendelig strøm af hverdagsmennesker spadserer rundt inde midt i et kunstværk, og vel at mærke et kunstværk, der ligner en glorie. For nogle rundgængere i 'glorien' opleves den måske blot som en udsigtsplatform, hvor de udpeger diverse holdepunkter i byen under sig. Men beskueren nede på gadeplan bliver aldrig så blasert, at en animeret glorie – befolket af bevægelige tændstikmænd – ikke fortsat kan fascinere. Om aftenen er regnbuen sædvanligvis fri for mennesker, men den er da oplyst via spots i gulvet, hvorved buen med sit kulørte svæv over midtbyens ellers mørklagte skyline igen skiller sig ud som et fixpunkt for øjet.

Olafur Eliassons
*Your rainbow
panorama*, et
markant symbol for
Aarhus.

I Schmidt Hammer Lassen Architects' egen præsentation af AROS skriver de blandt andet:

»Et af AROS' hovedformål er at gøre kunst til en reel valgmulighed for offentligheden. Den offentlige gade, der går lige gennem museet, gør, at bygningen ikke fungerer som en formel kulturel institution, men derimod som formidler mellem mennesker og kunst. Formålet med AROS er også, at museet skal være et "blankt lærred" – og dermed et rum, som kunstnere kan påvirke fysisk. Museet er derfor udformet som et kunstværk i sig selv, et dynamisk offentligt monument, der løbende udvikler sig og modstår enhver form for stilstand«.

Den vedvarende aktivering af AROS' 'blanke lærred' i form af kunstværket *Your rainbow panorama* på taget har man som sagt kunnet nyde godt af siden 2011. Men allerede i 2007 havde AROS' ydermure tjent som lærred for en anden spektakulær kunstinstitution, der dog kun udfoldede sig over fjorten dage, men hvis budskab vil være en passende afslutning på nærværende fremstilling. Lærredet udgjordes denne gang primært af glasfacaderne, der fungerede som skærme, hvorpå projiceredes livagtige billeder af flammer, der tilsyneladende omsluttede hele bygningen. Der var tale om en storstilet kunstinstitution ved navn *AROS ON FIRE*, skabt af det dansk-argentinske kunstnerpar Thyra Hilden og Pio Diaz.

Installationen var ikke primært møntet på AROS, men var del af et større projekt ved navn *CITY ON FIRE*, som Hilden & Diaz turnerede med fra 2005-2010, hvor projektet kulminerede med, at de virtuelt satte ild til selveste Colosseum i Rom. Inden da havde de på verdensplan symbolsk afbrændt ti andre berømte bygninger og monumenter fra den internationale kulturkanon, alt sammen med det formål at demonstrere den menneskelige civilisations skrøbelighed og forbigående karakter.

AROS ON FIRE var en perfekt demonstration af Schmidt Hammer Lassen Architects' formål med bygningen, idet museet så at sige brød sine egne fire vægge ned og placerede kunsten midt i den århusianske offentlighed. Der var tale om et konfronterende kunstværk, der ud over at lancere ovennævnte holdning til civilisationen også skulle motivere folk til en refleksion over deres personlige forhold til ild. Det siges jo nemlig, at manges instinktive reaktion på ild bølger mellem frygt og fascination.

Uden at have oplevet kunstværkets effekt på egen krop vil jeg mene, at det nok så meget ville motivere til en refleksion over de mange eksempler på bog- og billedafbrænding, som historien er så rig på. Som bekendt har både politiske og religiøse fundamentalister i mange tilfælde brugt at afbrænde den litteratur og den kunst, der ikke delte deres egen opfattelse af tingene, og som derfor forekom dem *entartet* (degenereret). Dantes afhandling *Om monarkiet* blev eksempelvis brændt på bålet i Bologna i 1329.

I digitaliseringens tidsalder har afbrænding af bøger kun symbolsk betydning, mens katastrofen ved afbrænding af billeder vel aldrig kan elimineres? Dette ville være en nærliggende eftertanke, synes jeg, hvis man stod som beskuer til et tilsyneladende brændende AROS.

ARoS ON FIRE, den 17. januar 2007 klokken 17.

I forlængelse af den foregående beskrivelse af ARoS, hvor bygningen sammenholdes med Dantes kosmologi, kan man sige, at Hilden & Diaz' kunsthappening fint visualiserer middelalderens opfattelse af skærsilden som en mellemtilstand mellem død og dommedag. En mellemtilstand, hvor de sjæle, der ikke er dømt til helvede, renses gennem ild og derved bliver værdige til det evige liv. Hilden & Diaz' dramatiske installation er forevigt på en to minutters video, der ligger på ARoS' hjemmeside, men den kan også findes på YouTube. Via denne videofilms undertitel, *Burning the Roots of Western Culture*, skal herefter fokuseres på afsenderens egen hensigt med kunstinstitutionen, idet Hilden & Diaz næppe har inkalkuleret Dante-konnotationerne i deres koncept, efter som dette jo var udarbejdet længe inden, kunstnerduoen nåede Aarhus. På deres hjemmeside ligger følgende udsagn:

»With fire as the metaphor, the artists would like to make visible the latent, destructive, imperialist force that has emanated from Western culture over the ages – from its very earliest times. The art museum contains large amounts of works documenting this kind of violence. The press is always very preoccupied with the destructiveness emanating from other cultures, but we have to keep in mind the fact that the whole of Western culture is founded on destruction and vandalism. In this, fire has played a significant part as a weapon during assaults seeking to conquer others«.

Kunstnerduoen Hilden & Diaz' hensigt er altså kritisk at plædere for, at den vestlige kultur bør gribe i egen barm, når det kommer til kulturimperialisme. I ønsket om at underlægge sig andre kulturer har den vestlige aggressor ofte grebet til ild som våben, mener Hilden & Diaz, og deres projekt har derfor en konfronterende tilgang til alle de udvalgte kulturinstitutioner for installationen *CITY ON FIRE*, der bevidst udfordres i deres egen selvforståelse.

Hilden & Diaz ønsker at prikke til selvforståelsen hos AROS og andre europæiske kulturhøjborgere, så de ikke glemmer eksempelvis tyskernes bogafbrændinger under anden verdenskrig samt deres forsøg på udryddelse af billedkunst, der vurderedes som *entartet*. Eller måske er hensigten snarere at påpege, at vandalisme ikke belejligt kan rubriceres som et isoleret tyskerfænomen, selv om tyskernes bidrag til destruktionshistorien stikker mest i øjnene?

Ud over at være indlejret i denne kulturkritiske overbygning udgør *CITY ON FIRE* en helt ny måde at skabe kunst på, idet flammernes slikken op ad eksempelvis AROS' mure markerer den skelsættende ændring, at det er bygningens ydre og ikke dens indre, der lægger vægge til den kunstneriske manifestation. Mens AROS-bygningen således selv tager form af en skulptur, bliver installationen *ARoS ON FIRE* et metaforisk udtryk for nedbrydningen af den traditionelle kunstopfattelse. Det ultimative mål med alt dette er, at ilden bliver platform for en renselsesproces, hvorefter kunsten kan genfødes, idet den som en anden Fugl Fønix genopstår af asken, alt imens den skuer ud over sit nu udvidede virkefelt.

I Hilden & Diaz' egen formulering af denne vision bruger de udtrykket »a process of purgation«, så de har altså renselsen til fælles med processen i Dantes purgatorium, om end renselsen hos dem kun har fokus på vores tilgang til kultur og ikke på vores tilgang til eksistensen som sådan.

Qua ildens renselse forventes kunsten at genopstå på et kvalitativt højere niveau.

F.J. Bertuch: *Fugl Fønix*, u.å.

KILDER:

Kunstmuseet ARoS' hjemmeside: <http://www.aros.dk/> .

Præsentation af ARoS på schmidt hammer lassen architects' hjemmeside:
<http://shl.dk/dan/%23/home/about-architecture/aros-kunstmuseum/facts#/home/about-architecture/aros-kunstmuseum/images>

Støvring, Hanne (2004): *Forventningens glæde!* Forhånds-anmeldelse af ARoS-bygningen:
http://www.hs-art.dk/Artikel_Forventningens_glaede.pdf .

Washuus, Dorte (2010): Opstigning til paradys. *Kristeligt Dagblad*, 18. september 2010.

Hilden, Thyra & Pio Diaz (2007): Filmen *ARoS ON FIRE, Burning the roots of Western civilization*,
<http://www.aros.dk/besog-aros/moed-kunsten/video/> .

Hilden, Thyra & Pio Diaz: om baggrunden for installationen *ARoS ON FIRE*:
<http://www.hildendiaz.dk/blog/files/f2e72d9026e4488d301b116d2e295553-3.php>

Funktionsdygtigheden af ovenstående links er efterprøvet den 24. nov. 2015.